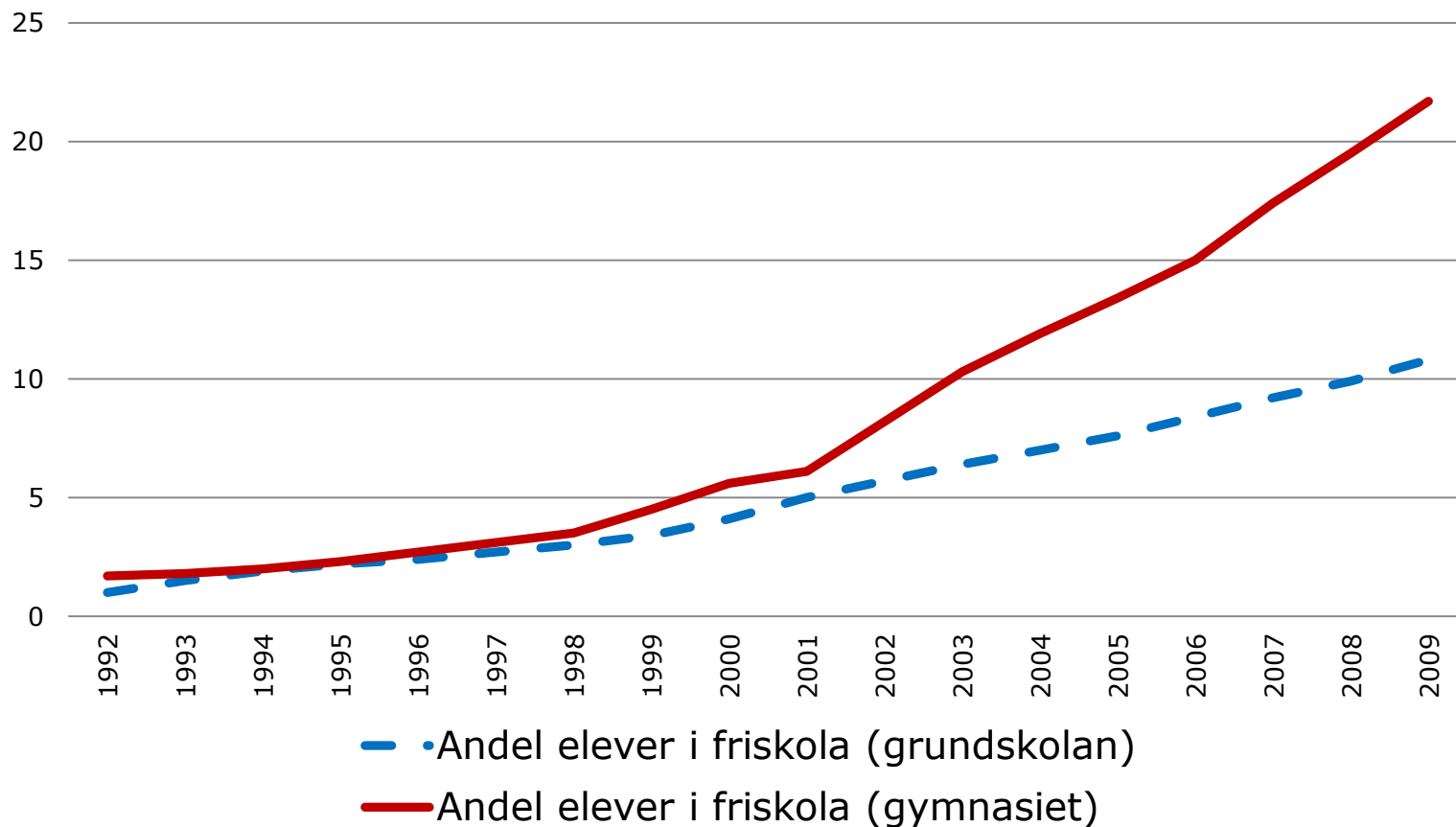

Friskolor i förändring

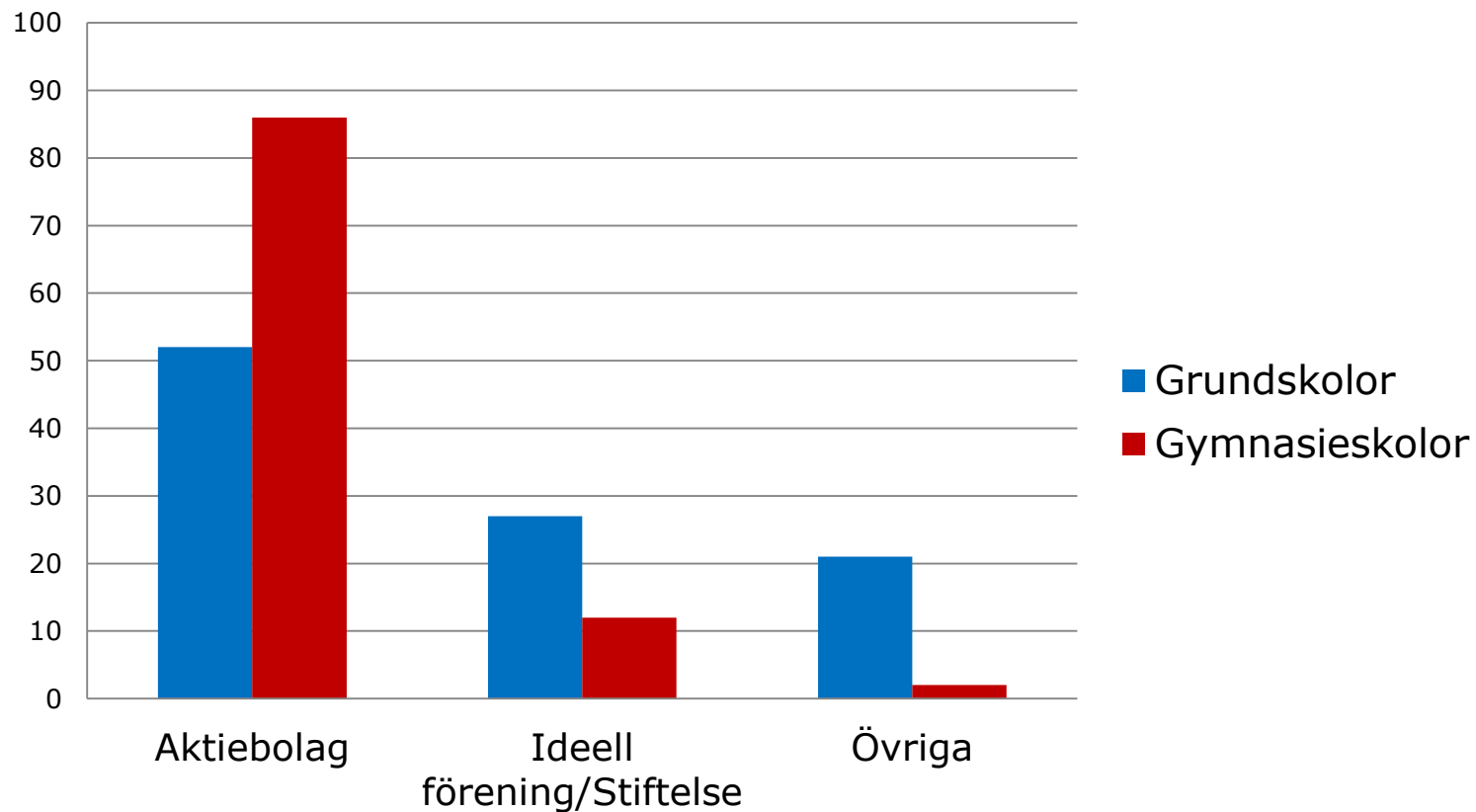
Jonas Vlachos

Stockholms universitet och IFN

Friskoleexpansion sedan 1992

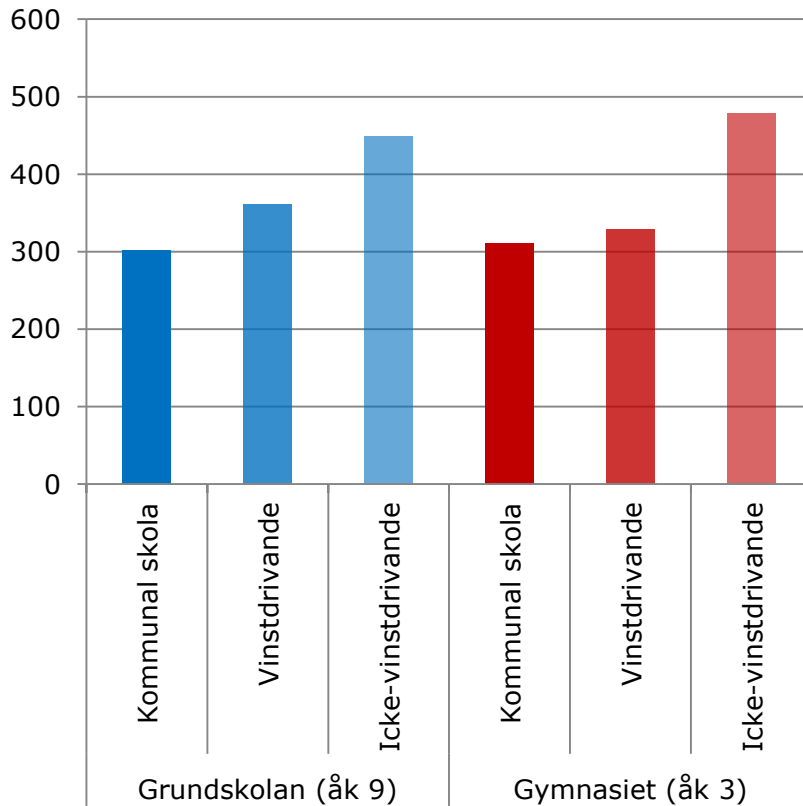

Idag dominerar vinstdrivande aktörer friskolesektorn

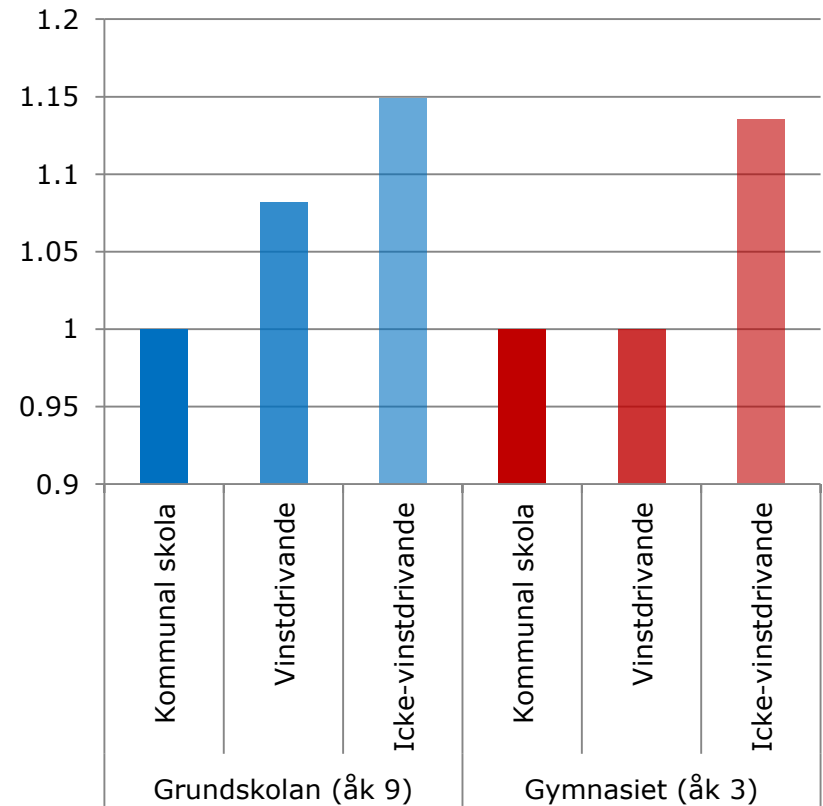

Tudelad friskolesektor: Elever vid vinstdrivande skolor mer lika elever vid kommunala skolor

Inkomst (fader)

Meritvärde (normaliserat)

Styrproblem i offentliga skolan

- Begränsade incitament till utvecklingsarbete
 - Ont om förebilder
 - Liten anpassning till individuella behov
 - Utföraren granskar ofta sig själv
 - Trubbiga och manipulerbara kvalitetsmått
 - Central regelstyrning svår (omöjlig)
- **Varken mål- eller regelstyrning fungerar väl: marknadsstyrning låter attraktivt**

Hinder för en fungerande skolmarknad

- Vilka behov har mina barn?
 - Vilken skola är bäst på att erbjuda detta?
 - Levererar skolan vad jag hoppats?
 - Stort och osäkert beslut att byta skola
 - Lokal monopolmakt uppstår lätt
 - Kan inte ta betalt för kvalitet
 - Omöjligt att utkräva ansvar efteråt
 - Kunden är medproducent
- **Vinst betyder inte nödvändigtvis hög kvalitet**

Individens mål är inte desamma som skolans samhällsmål

- Är en nöjd kund en välutbildad kund?
 - Kunskapsmål kan sänka trivseln
 - Önskan att slippa resurskrävande elever
 - Rättvisande betyg
 - Likvärdighet
- **Hur fungerar en marknad där kunden inte alltid har rätt?**
- **Anser man att kunden alltid har rätt bör man argumentera för att skollag, skolplikt, läro- och kursplaner avskaffas**

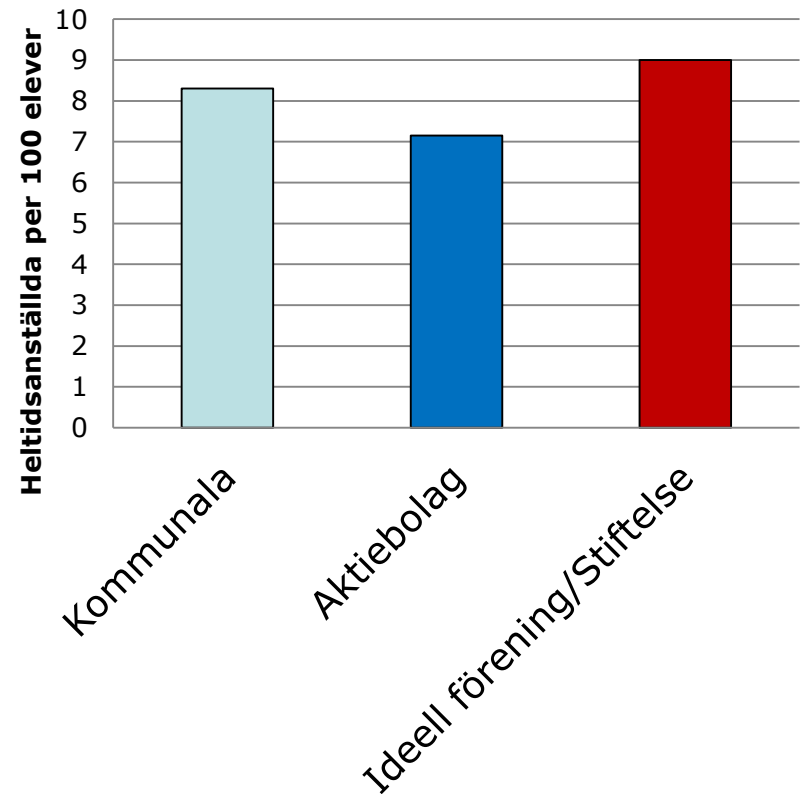
Vinstdrivande producentens intresse

- Kan inte ta betalt för kvalitet
 - ”Tillräckligt” god kvalitet till lägsta möjliga kostnad
 - Ge kunderna vad de vill ha
 - Satsa inte på resurskrävande kunder
 - Utnyttja stordriftfördelar/standardisera
 - Sprid framgångsrika arbetssätt
- Ej vinstdrivande och kommunala skolor har annan logik
 - Ingen naturlig vilja att expandera

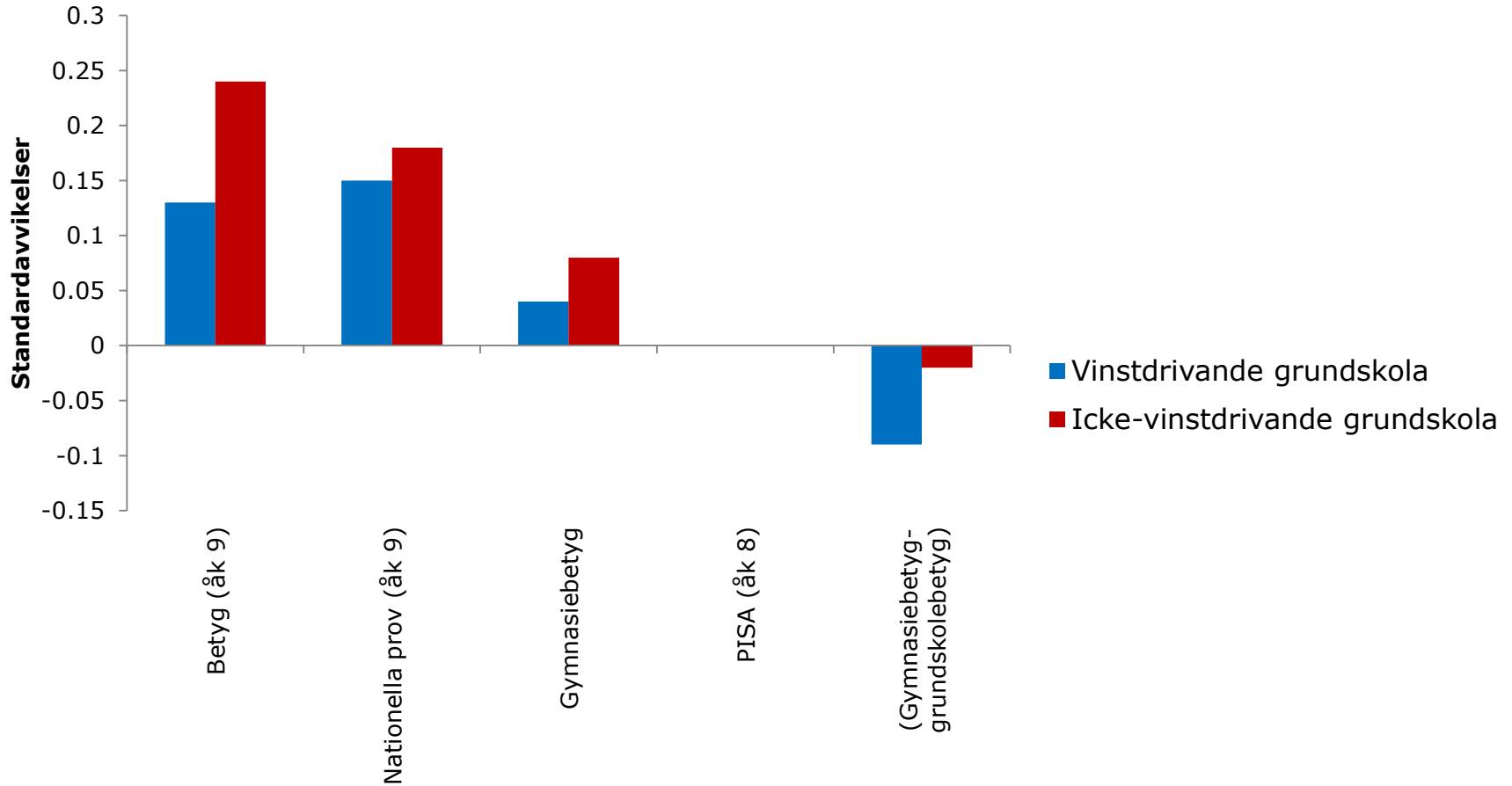
Kvalitetsproblem?

- Lägre lärartäthet
- Lägre andel behöriga
- Högre kostnader för skolmat och material
- Lägre kostnader för elevvård
- Nöjda kunder och lärare

Lärartäthet (grundskola)

Resultat för elever från fristående grundskolor jämfört med elever från kommunala grundskolor (justerat för SES och invandringsbakgrund)

Hur påverkas skolsystemet i stort av konkurrensen?

- Grundskolan
 - 1) Positiva genomsnittseffekter på betyg
 - 2) Betygsinflation, vilket förklarar delar av 1)
 - 3) Segregation
 - 4) Ökade kostnader
- Om gymnasiet vet vi nästan ingenting
 - Explosion av inriktningar och kurser som nu ifrågasätts

Hur garantera kvalitet och samhällsintresse i ett marknadssystem med informationsproblem?

- 1) Reglera verksamheten
- 2) Reglera ägandet

Regeringens svar: detaljreglering av verksamheten

- Lärarlegitimation och krav på skolledare
 - Krav på skolbibliotek: hur ser ett sådant ut?
 - Rätt till särskilt stöd: för vem och hur?
 - Rätt till individuella planer: är det verkligen en bra metod?
 - Minskade möjligheter att ge estetiska kurser
 - Detaljerade kursplaner
 - Ökad användning av nationella prov
- **Skolkvalitet kan inte detaljregleras fram!**
- **Påverkar hela skolsystemet**

Finns fler önskvärda regleringar

- Koppla betyg till extern rättade nationella prov
 - Krav på standardiserad information
 - Ökad kontroll i tillståndsförfarandet
 - Differentiering av skolpeng
 - Lottning i stället för kötid
 - Större ekonomisk ansvar för eleven
-
- **En del av detta är önskvärt men...**
 - **... att kunna utkräva ansvar av producenten kräver mycket detaljerat regelverk**

Alternativt svar: styr mot primärt kvalitetsmotiverade huvudmän

- Dagens system styr mot primärt vinstintresserade
 - Konkurrensfördel för experter på redovisning, skattelagstiftning och finansiering
 - Vem vill driva skolor när verksamheten detaljregleras?
- Vinstförbud svårt: reglera ägandet direkt
 - Förbud mot externa ägare?
 - Överlåtelseregler?
 - Antalsbegränsningar?

Ett avgörande vägval

- Är staten neutral vad gäller ägande- och driftsformer kan den inte längre vara neutral gällande pedagogisk metod
- Hur man kan styra mot kvalitetsmotiverade huvudmän bör utredas öppensinnat
- Kan ett skolsystem där de lönsamma delarna drivs av vinstmotiverade aktörer leverera hög och likvärdig kvalitet?